

NOTES I ESTUDIS

PERSONATGES DE *BARCINO* I EL VI LAIETÀ. LOCALITZACIÓ D'UN *FUNDUS* DELS *PEDANII CLEMENTES* A TEIÀ (EL MARESME) A PARTIR DE LA TROBALLA D'UN *SIGNACULUM* DE PLOM AMB INSCRIPCIÓ (S. II DC)

PERSONAJES DE *BARCINO* Y EL VINO LAYETANO. LOCALIZACIÓN DE UN *FUNDUS* DE LOS *PEDANII CLEMENTES* EN TEIÀ (EL MARESME) A PARTIR DEL DESCUBRIMIENTO DE UN *SIGNACULUM* DE PLOMO CON INSCRIPCIÓN (S. II DC)

PERSONNAGES DE *BARCINO* ET LE VIN « LAIETÀ ». LOCALISATION D'UN *FUNDUS* DE LA FAMILLE DES *PEDANII CLEMENTES* A TEIÀ -EL MARESME- A PARTIR DE LA DECOUVERTE D'UN *SIGNACULUM* EN PLOMB AVEC INSCRIPTION (IIe SIECLE APR. J.C.).

L'objectiu és donar a conèixer el jaciment vitivinícol de Veral de Vallmora (Teià-El Maresme), la seva importància per a la producció i el comerç del vi laietà i tarraconense, i la notícia de la troballa d'un segell de plom –un *signaculum*–, amb inscripció, que va ser descobert durant les intervencions arqueològiques preventives dels anys 2003-2004 amb motiu de l'execució del projecte CELLA VINARIA, impulsat des de l'Ajuntament de Teià.

S'hi ha excavat una sèrie d'estructures que documenten l'elaboració del vi des del segle I fins al IV dC.

La inscripció del segell indica que pertanyia a Epictet, esclau de Luci Pedani Clement. La família dels Pedanii és ben coneguda a *Barcino*, d'on Epictet, un cop llibert, va ser sevir augustal, en època de Trajà.

El objetivo es dar a conocer el yacimiento vitivinícola de Veral de Vallmora (Teià-El Maresme), su importancia para la producción y el comercio del vino layetano y tarraconense, y la noticia del hallazgo de un sello de plomo –un *signaculum*–, con inscripción, descubierto durante las intervenciones arqueológicas preventivas de los años 2003-2004 con motivo de la ejecución del proyecto CELLA VINARIA, impulsado desde el Ayuntamiento de Teià.

Se han excavado una serie de estructuras que documentan la elaboración del vino desde el siglo I hasta el IV d. C.

La inscripción del sello indica que pertenecía a Epicteto, esclavo de Lucio Pedanio Clemente. La familia de los Pedanii es bien conocida en *Barcino*, de donde el mismo Epicteto, ya liberto, fue séviro augustal en época de Trajano.

L'objectif est de faire connaître le gisement vitivinicole de Veral de Vallmora (Teià-El Maresme), son importance pour la production et le commerce du vin de Laiétanie et de la province Tarraconaise et la nouvelle de la découverte d'un sceau en plomb, un *signaculum*, avec inscription, découvert pendant les interventions archéologiques préventives des années 2003-2004, lors de la réalisation du projet CELLA VINARIA à l'initiative de la Municipalité de Teià.

Les fouilles ont permis de découvrir une série de structures qui nous renseignent sur l'élaboration du vin depuis le Ier jusqu'au IVe siècle après J.C.

L'inscription du sceau nous informe qu'il appartenait à Epictetus (esclave) de Lucius Pedanius Clemens. La famille des Pedanii est bien connue à *Barcino* où ce même Epictetus, alors affranchi, fut séviro augustal à l'époque de Trajan.

Localització d'un *fundus* dels *Pedani* Clementes a Teià (El Maresme) a partir de la troballa d'un *signaculum* de plom amb inscripció (segle II dC)

Aquest estudi s'articula a partir d'una troballa excepcional, un segell de plom, *signaculum*, amb una inscripció en relleu, documentada al jaciment arqueològic de Veral de Vallmora (Teià, El Maresme) durant les intervencions arqueològiques preventives que s'han dut a terme els anys 2003-2004 amb motiu de l'execució del Projecte Cella Vinària, impulsat des de l'Ajuntament de Teià, i de les obres d'urbanització dels terrenys, contemplades dins del Text Refós del Pla Parcial Rials-Garrofers de Teià.¹

1. Els *Pedani* i la colònia de *Barcino*

Dins de les famílies de *Barcino*, una de les més nombroses, extenses i significatives fou, sens dubte, la *gens Pedania*, que dugué un *nomen* ben poc freqüent a la resta de l'Imperi romà (Rodà, 1975: 223-226). Fins al punt, que el mateix R. Syme, en el seu *Tacitus* (Syme, 1967) i també d'altres autors després d'ell (Rodà, 1975: 235-236; *IRC* IV, 103 n. 107-108), consideren de *Barcino Pedanius Secundus* i els *Pedani Fusc* *Salinatores*, influent família senatorial del final del segle I dC i mitjan segle II dC.

Però a *Barcino*, el primer *Pedanius* que tenim testimoniats és un enigmàtic *Lucius Pedanius Secundus Iulius Persicus*, del qual sabem tan sols el nom, i que ens apareix homenatjat en un estret pedestal de calcària de Santa Tecla, datable de l'època flàvia (*IRC* IV, 37). Sembla que es podria tractar d'un membre vinculat a l'*ordo* senatorial, descendent de, o tal vegada adoptat per, *Lucius Pedanius Secundus*, *consul suffectus* de l'any 43 dC, procònsul d'Àsia entre el 50 i el 54 i mort el 61 dC. A partir d'aquest personatge s'originaria la nissaga dels *Pedani* a *Barcino*, la major part dels quals foren lliberts o bé ciutadans inscrits en la tribu Palatina, la qual cosa ens indicaria un assoliment recent de l'estatus d'homes lliures dins d'aquesta família. Hem de pensar que un cinc per cent de les inscripcions de *Barcino* corresponen a membres de la *gens Pedania*, una dada que per si mateixa fa palesa la seva notòria presència a la colònia, en contrast amb la poca incidència a la resta d'*Hispania* (*IRC* IV, 405).

En el mateix moment en què trobem a *Barcino* *Lucius Pedanius Secundus Iulius Persicus*, hem de situar el sevir augustal anomenat *Lucius Pedanius Euphron* (*IRC* IV, 107-108), que hem documentat com el primer d'una llarga llista de lliberts, puix que el seu *cognomen* fou posteriorment llatinitzat en la forma de *Clemens*, molt freqüent en aquesta família, branca a la qual farem referència a propòsit del *signaculum* localitzat al jaciment de Veral de Vallmora de Teià.

Durant la primera meitat del segle II dC podem situar una nova generació de *Pedani*, quatre dels quals ostentaren càrrecs dins del govern municipal. Un pedestal de llarg text (*IRC* IV, 69) esmenta el magistrat barceloní i *duovir* quinquennal de *Tarraco*, *L. Pedanius Clemens Senior*, pertanyent a la tribu Palatina, fet que sembla assenyalar-lo com a fill d'un llibert i ell mateix pare de *Pedania Clementiane* i, en bona lògica, d'un *L. Pedanius Clemens Iunior*.

En una altra inscripció és homenatjat el decurió *L. Pedanius Ursus* (*IRC* IV, 70), per part de la seva mare, *Pedania Dyonisia*. L'homonímia entre fill i mare i el *cognomen* grec d'aquesta darrera, permeten suposar que fou una lliberta o colliberta amb el seu marit, un nou *Pedanius* per a nosaltres desconegut. També el fet que a la inscripció s'hagi deixat en blanc l'espai que havia d'ocupar la tribu, que potser es podia haver especificat amb lletres pintades, fa evident la recent llibertat del personatge que és recordat només com a decurió, sense cap altre càrrec, indicatiu d'una probable entrada directa a l'*ordo* i del desig de desenvolupar un càrrec municipal amb vista a una promoció personal i familiar.

Un tercer magistrat seria el *duovir* i *flamen* del culte imperial, [*L.*] *Pedanius Aemilianus* (*IRC* IV, 67), recordat per la seva mare, *Aemilia Furiana* en un monument datable en època de Trajà o d'Adrià.

Per últim, tenim un *L. Pedanius Atilianus* (*IRC* IV, 68), edil, a qui el seu pare, *L. Pedanius Paternus*, volia erigir una estàtua, desig que acompliren la seva esposa i els seus hereus lliberts.

Una darrera etapa de la història dels *Pedani* de *Barcino* s'inicià a partir de mitjan segle II dC i es perllongà fins a les darreries del mateix segle, tant mitjançant pedestals públics, com el que dedicà *Lucius Pedanius Narcissus* al seu fill, *Lucius Pedanius Narcissianus* (*IRC* IV, 132), mort prematurament, com mitjançant monuments funeraris trobats en llocs indeterminats (*IRC* IV, 198-199), a la plaça de la Vila de Madrid (*IRC* IV, 163), o a l'interior de la muralla (*IRC* IV, 204). Podríem destacar que tots aquests personatges de la darrera etapa pertanyen a un nivell social poc elevat, ja que en la major part es tracta de lliberts, i en cap cas tenim un magistrat documentat.

Respecte als monuments públics en honor dels membres de la família dels *Pedani*, voldríem insistir en una dada topogràfica rellevant: sis foren trobats reaprofitats al subsòl de la plaça de Sant Iu (*IRC* IV, 67, 69, 70, 107, 123), procedents d'una ubicació primera al fòrum. El fet que es trobessin aplegats fa suposar que originàriament devien ocupar una mateixa zona de la plaça pública de *Barcino*, en la qual serien homenatjats, l'un al costat de l'altre, els diversos membres d'aquesta família, de nom tant poc comú, però ben arrelat a la nostra ciutat en època romana. Com hem pogut comprovar, la presència dels *Pedani* en l'epigrafia de *Barcino* és ben palesa entre mitjan segle I dC i durant tot el segle II dC. Una de les característiques comunes d'aquests personatges és la seva notòria presència en la vida pública de *Barcino* desenvolupant diversos càrrecs, majoritàriament com a sevirs augustals, com correspon, en molts casos, a la seva condició de lliberts i al seu origen esclau, com el cas que ens ocupa. Hom reconeix que la promoció social d'aquests personatges anava lligada, necessàriament, a una puixança econòmica manifesta que els permetia assolir una certa rellevància en la societat.

* ISABEL RODÀ DE LLANZA (Catedràtica d'Arqueologia de la Universitat Autònoma de Barcelona). ANTONI MARTÍN I OLIVERAS (Arqueòleg i Gestor Cultural. Director Tècnic i Científic del Projecte *Cella Vinària*). CARLES VELASCO I FELIPE i ROSER ARCOS I LÓPEZ (Arqueòlegs de l'empresa Arqueociència Serveis Culturals SL i codirectors de les intervencions arqueològiques al jaciment de Veral de Vallmora [Teià, El Maresme] 2004).

1. Cella Vinària és un projecte sociocultural articulat a partir del Pla Director 2003-2007 per a la creació d'un futur Centre d'Interpretació museístic entorn del jaciment arqueològic de Veral de Vallmora (Vinya del Sr. Mas), (Teià, El Maresme); per tal d'explicar, mitjançant la dinamització, posada en valor i museïtzació, el fenomen històric de l'origen, desenvolupament i expansió de la producció vitivinícola a la Laietània i el comerç del vi tarraconense en època romana, que inclou, entre d'altres aspectes, la reintegració parcial i la restauració de les diverses estructures arquitectòniques que configuren el centre de producció vitivinícola romà datat en els segles I-II dC, (teulades, murs, revestiments, paviments, dipòsits, magatzems, etc.), la restitució mitjançant rèpliques de les premses localitzades al jaciment i la recreació d'una vinya romana.

El que es desconeix en la majoria dels casos és la proveniença d'aquesta fortuna.

La importància de la troballa del *signaculum* de plom al jaciment arqueològic de Veral de Vallmora de Teià rau, precisament, en la possibilitat de situar l'origen d'una d'aquestes fortunes en relació amb una activitat econòmica molt concreta, vinculada, sobretot pel que fa a la branca dels *Pedani Clementes*, a la producció i, tal vegada, a la comercialització intensiva del vi laietà.

El centre de producció vitivinícola romà documentat al jaciment de Veral de Vallmora de Teià es constitueix, doncs, com un exemple únic, fins avui, en aquest camp, que ens permet constatar històricament aquesta relació.

2. El jaciment: situació, antecedents i estat actual de les intervencions arqueològiques

Des d'un punt de vista geogràfic i administratiu actual, el jaciment arqueològic de Veral de Vallmora està situat al terme municipal de Teià, en una àrea aturonada, a 93 m sobre el nivell del mar, a ponent del Torrent de Vallmora, per sobre d'una àrea de descans de l'Autopista C-32 (Palafolls-Barcelona) al vessant de muntanya, molt a prop de la confluència amb els termes municipals del Masnou al sud i d'Allella a ponent, en l'anomenada subcomarca del Baix Maresme, a uns 10 km tant de la capital comarcal, Mataró (*Iluro*), com de la ciutat de Badalona (*Baetulo*), i a uns 20 km de Barcelona (*Barcino*).

El jaciment arqueològic de Veral de Vallmora, també conegut com a Vinya del Sr. Mas, està catalogat dins l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya (IPA 1987: 23 i 24) i actualment es troba en procés d'excavació en extensió. La situació topogràfica segons el sistema de coordenades UTM és 31TDF426593 (x = 442621, y = 4593523), i pel sistema de coordenades de Greenwich és 2° 18' 45" / 41° 29' 28".

Des d'un punt de vista històric, en època romana aquest assentament es trobava al bell mig de la Laietània, regió coneguda per la gran abundància i capacitat de producció de vins. Les fonts escrites (Estrabó, *Geographia* III, 4, 8; Plini el Vell, *Naturalis Historia* III, 21; Ptolomeu II, 6, 18, i II 6, 72) esmenten aquest territori en descriure els diferents pobles ibers que els romans varen trobar a la seva arribada. Segons aquestes descripcions i

la historiografia al respecte, els límits naturals del territori laietà, tot i les contradiccions que presenten pel que fa al límit septentrional, abastarien des del massís del Garraf fins a la Tordera seguint la línia costanera i fins a la serralada prelitoral vers l'interior, és a dir, engloba, si fa no fa, les actuals comarques del Barcelonès, gran part del Baix Llobregat, Maresme, Vallès Occidental i Vallès Oriental (Prevosti *et alii*. 1995: 20-22).²

El jaciment fou descobert el 1966 per Lluís Galera amb motiu de l'esslavissada d'un marge que posà al descobert les restes d'un mur i un paviment d'època romana. Entre el 1966-67 i el 1972-1973, Galera i els seus col·laboradors realitzaren tot un seguit d'intervencions arqueològiques que exhumaren unes habitacions i tota una sèrie de murs i paviments pertanyents a un assentament agrari d'època romana, que aquest autor situà cronològicament entre els segles II aC i IV dC, encara que no descarta la possibilitat d'una ocupació posterior fins a època tardana (Prevosti, 1981: 47-58).

Les primeres intervencions arqueològiques d'urgència, de prospecció, delimitació i excavació, es varen efectuar durant els mesos de maig i juny del 1999, amb motiu del projecte d'urbanització de la zona, dins del Pla Parcial d'Ordenació Rials-Garrofers.³ Aquests treballs varen documentar dues àrees d'estructures. L'una, situada en un nivell inferior, al sud-est de l'àrea prospectada, es va interpretar com un camp de sitges amortitzat al segle IV dC. L'altra, situada en un nivell superior, a l'oest de l'àrea prospectada, presentava tota una sèrie d'habitacions de diferents fases constructives corresponents a un assentament agrari romà amb una cronologia que abastava des d'abans del segle I aC fins al segle IV dC. Aquests àmbits es varen interpretar com a corresponents a un centre productor vitivinícola romà en funcionament ple durant el segle I dC.⁴

La troballa d'aquestes restes va fer replantejar el procés d'urbanització dels terrenys, cedint-ne l'espai ocupat per les restes de més entitat a l'Ajuntament de Teià, que el requalificà com a zona d'equipaments: parcel·la E-2. Davant la impossibilitat de donar una rendibilitat immediata al jaciment, es resolgué efectuar un cobriment de les restes a fi i efecte de preservar-les.⁵ No obstant això, seguint les recomanacions de la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural de Barcelona, el ple de

2. De la importància de la producció i el comerç del vi laietà i tarraconense n'és testimoni la presència de restes d'àmfores vinàries laietanes i tarraconenses dispersades per tot l'Imperi romà d'Occident: illes britàniques (*Britannia*), Europa Central (*Gallia, Helvetia*, etc.), fins al límit germànic situat a les conques del Rin i el Danubi), península ibèrica (*Hispania*) i itàlica (*Italia*), illes del Mediterrani occidental (*Corsica, Sardinia i Sicilia*) i nord d'Àfrica (*Mauritania, Numidia, Africa Proconsularis*), etc. Tot i que les fonts escrites, (Estrabó *Geographia* III 4.16, Plini el Vell, *Naturalis Historia* XIV, 71, Marcial I, XXVI, 9-10, VII, LIII, 6, XIII, CXVIII, Sili Itàlic, III 369-370, XV, 176-177, Florus, II, 2, Juvenal V-29-30) no parlen gaire bé del vi laietà pel que fa a la qualitat, sí que constaten la gran capacitat de producció d'aquest territori. No obstant això, podem deduir que en aquestes afirmacions s'hi troben alguns prejudicis atinent a la seva gran capacitat de producció i exportació: d'una banda, hem de pensar que el vi laietà era consumit en gran quantitat per una població considerada de baixa condició social i, sobretot, pels militars i soldats destinats a les legions desplegades arreu de l'Imperi romà d'Occident, per tant, es tractava d'un vi de gran consum a nivell popular; d'altra banda, l'aforisme «a major quantitat menor qualitat i a menor quantitat major qualitat» continua vigent, fins i tot a dia d'avui, en l'imaginari de les persones pel que fa als processos productius massius.

3. S'ha de dir que les intervencions arqueològiques d'urgència realitzades al jaciment de Veral de Vallmora (Teià) durant l'estiu del 1999, es varen dur a terme sota la inspecció tècnica i científica del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, la promoció de la Junta de Compensació Rials-Garrofers i la direcció tècnica i científica de l'arqueòleg Josep Fauquet i Palau, amb el suport de l'empresa Arqueociència, Serveis Culturals SL.

4. FAUQUET J, 1999.

5. Aquesta darrera fase d'intervenció arqueològica d'urgència s'efectuà el dia 23 de juliol del 1999 sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Eva Ferran Gómez de l'empresa Arqueociència, Serveis Culturals SL.

Figura 1

Vista aèria general del jaciment arqueològic de Veral de Vallmora i de les sales de premsatge, finalitzades les campanyes de l'any 2003.

(Foto: J. Mallafre - MRW Fotografia Aèria - A. Martín i Oliveras)

L'Ajuntament de Teià va declarar Bé Cultural d'Interès Local (BCIL) el conjunt arqueològic del jaciment de Veral de Vallmora (Teià), el novembre del 2001.

Des del mes de setembre del 2003, ja dins del Projecte Cella Vinària, i durant el 2004, es van executar tota una sèrie d'intervencions arqueològiques preventives, l'objectiu de les quals fou la delimitació de tot el jaciment i l'excavació en extensió i documentació de totes les estructures susceptibles de museïtzació. Durant aquests treballs, es varen localitzar tot un seguit de noves estructures no documentades en les anteriors intervencions del 1999, les quals estan disposades en quatre terrasses a diferent nivell: T-0, T-1, T-2, T-3 i T-4 (fig. 1, 3).⁶

3. El jaciment: descripció interpretativa de les estructures documentades i fases cronològiques

Atès que totes aquestes estructures formen part del mateix conjunt, i a efectes interpretatius, n'abordarem la descripció en funció de la ubicació i de les diferents fases cronològiques d'època antiga registrades, no sense recordar abans que les con-

clusions reflectides en aquest article s'han de prendre a títol preliminar, car manca encara per fer l'estudi dels diferents materials arqueològics recuperats durant l'excavació, el qual, sens dubte, ens ajudarà a concretar amb més precisió aquestes hipòtesis.⁷

El conjunt arqueològic de Veral de Vallmora es defineix per tota una sèrie d'àmbits i estructures situats a diferents nivells que de forma esglaonada s'adapten a la topografia terrassada del terreny. Aquests es distribueixen en tres ales, tot formant un edifici de dimensions considerables i de planta rectangular que presenta una orientació lleugerament esbiaixada, en sentit NO-SE, seguint les corbes de nivell descendents del turó (fig. 3); amb un gran pati central que constitueix una gran àrea d'emmagatzematge de *dolia defossa* a cel obert, a l'entorn de la qual es disposen i s'estructuren els diferents espais.

L'àrea que presenta un millor estat de conservació correspon a l'ala nord, situada entre les terrasses números 1 i 2, que és on s'han conservat millor els diferents àmbits i estructures. Es documenten sales de premsatge, *torculars*, amb les pedres de sustenta-

6. Les intervencions arqueològiques preventives corresponents a l'any 2003 foren promogudes i finançades per l'Ajuntament de Teià a partir del patrocini privat d'Acesa-Abertis, Alella Vinícola Can Jonc, Caixa Laietana i el Grup de Comunicació Godó, i les del 2004 han estat cofinançades per l'Ajuntament de Teià i la Junta de Compensació Rials-Garrofers i han comptat amb l'ajut i les subvencions gestionades des de la Direcció General del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Tots aquests treballs han estat dirigits pels arqueòlegs Antoni Martín i Oliveras, Carles Velasco i Felipe i Roser Arcos i López, els dos darrers arqueòlegs de l'empresa Arqueociència Serveis Culturals SL. Els treballs corresponents a la consolidació i la protecció de les estructures arqueològiques han estat codirigits pel tècnic en restauració Agustín Gamarra i Campuzano i executats per l'empresa Gamarra & García SL.

7. Tots els materials arqueològics recuperats durant les diferents intervencions preventives dutes a terme al jaciment de Veral de Vallmora entre 1999 i 2004 estan dipositats temporalment al Gabinet i Laboratori Municipal d'Arqueologia de Ca la Cecília (Teià), per al seu tractament i estudi.

ció, *fora*, i els encaixos, *foramines*, per encabir els suports, *arbores* i *stipites*, de les premses i retalls per encabir els contrapesos corresponents; *arae* de premsatge amb canalitzacions que menen vers els diferents dipòsits de recollida del most o *lacus*, àrees d'emmagatzematge o *cellae vinariae* amb grans tines de fermentació, *dolia defossa*, dependències annexes de treball i habitació de la mà d'obra i el gran pati central abans esmentat (fig. 1 i 2).

Cal dir que gran part d'aquestes estructures presenten un arrasament molt pronunciat en sentit N-S, com a conseqüència de les accions d'espoliació, dels rebaixos efectuats en el terreny per tal d'adequar-lo a terrasses de conreu, que en molts casos fan literalment desaparèixer la totalitat de les estructures, i dels treballs de rompiment per al conreu de la vinya en etapes posteriors. Aquest arrasament és molt més intens com més al sud.

Així, les ales est i sud de l'edifici tan sols conserven parcialment les estructures excavades en el subsòl: dipòsits, empremtes de fons de *dolia defossa*, fons de sitges, retalls, etc.; o bé aquelles estructures situades en una cota més baixa com a conseqüència del canvi de terrassa i del pendent de l'assentament.

Cal destacar que en les darreres intervencions al jaciment, els mesos d'agost i setembre del 2004, hem pogut documentar, només a nivell de delimitació, un forn quadrangular de dimensions considerables, 3 m x 2,65 m, de superfície de graella, que sembla conservar la totalitat de la cambra de combustió i el *prae-furnium*. La funcionalitat, l'especialització i l'adscripció cronològica ens són, avui per avui, desconegudes, car en resta pendent l'excavació. No obstant això, ateses la tipologia i l'orientació, ben bé podria tractar-se d'un forn per a la fabricació d'àmfores, adscriuible a la fase 2 del jaciment. Aquest es troba situat entre la terrassa núm. 0 i la terrassa núm. 1, al nord de les sales de premsatge situades a la parcel·la E-2 (fig. 3), associat a un paquet estratigràfic on destaca la presència de gran quantitat de cendres i terres rubefactades que semblen indicar l'existència d'una possible àrea terrissaire en aquest sector.⁸

A nivell cronològic, totes aquestes estructures formen part d'un mateix conjunt corresponent a un assentament agrari d'època romana amb una forquilla cronològica que, segons un estudi preliminar dels materials recuperats, abastaria des del segle II aC, pel que fa als estrats de rebliment i anivellació previs a les construccions, fins al segle V dC, moment en què es documenta l'amortització de la majoria dels àmbits i les estructures de l'edifici corresponent al centre de producció vitivinícola romà, el qual presenta un període de funcionament ple durant els segles I i II dC.

Pel que fa a època antiga, hi distingim cinc fases d'ocupació amb tres moments constructius diferents.

FASE 0 (SEGLES II-I AC)

Correspon a una fase inicial d'ocupació que tenim documentada només a partir dels materials recuperats en els estrats d'a-

mortització i rebliment d'una sèrie de retalls situats per sota de les construccions documentades a la T-3 (fig. 3) i que han estat interpretats com a retalls d'extracció d'argiles. Els materials de rebliment d'aquestes estructures són els que donen un material cronològicament més antic, amb presència de ceràmica comuna i grisa ibèrica, ceràmica campaniana A, àmfora itàlica, àmfora punicoebussitana, etc.

FASE 1 (SEGLE I AC)

Correspondria a un moment constructiu documentat en època tardorepublicana del qual només conservem:

A la T-0 (fora de límits de la fig. 3), un mur esbiaixat en sentit NO-SE, associat a un nivell molt poc potent amb materials molt rodats d'aquesta cronologia. Cal destacar, relativament prop d'aquest mur i cap a llevant, la presència d'un recipient semisoterrat encastat en el terreny natural amb una destrala de basalt polida a l'interior. Aquesta associació l'hem interpretada a títol preliminar com una possible ofrena fundacional. Això no obstant, l'adscripció cronològica ofereix dubtes, ja que, d'una banda, la composició és clarament diacrònica respecte a la resta del jaciment, i de l'altra, aquest petit conjunt no té una relació directa amb cap altra estructura.

A la T-3 (fig. 3), una sèrie de murs que formen un àmbit quadrangular amb orientació SO-NE fonamentats per sobre dels nivells d'amortització dels retalls de la fase anterior abans esmentats. Aquests estrats d'amortització, formats principalment per una successió de capes de sauló i de llims dipositades de manera natural com a conseqüència d'avingudes d'aigua, ens donen materials residuals de la fase precedent. Els materials associats a la construcció i al funcionament d'aquest àmbit donen una adscripció cronològica típica del segle I aC, representada principalment per la presència de campaniana B, ceràmica de cuina itàlica, àmfora itàlica i àmfora de producció local. Cal destacar la documentació d'una reforma a l'interior d'aquesta habitació amb la construcció de dos forns de planta circular amb mur perimetral d'obra i amb la cambra de combustió excavada al marge natural que separa la T-2 de la T-3 (fig. 3), un dels quals recolza sobre el mur septentrional de l'habitació quadrangular. Aquest presenta al fons una solera a manera de graella feta amb fragments de ceràmica pertanyent a grans contenidors (*amphorae* i *dolia*) i de material constructiu (*tegulae* i *imbrices*). Caldria situar el darrer funcionament d'aquests en època de Cèsar o triumviral (cap al 40 aC), o tal vegada proper al canvi d'era. Per la tipologia i les dimensions, cal pensar que podrien estar destinats a la fabricació de pa o bé d'atuells ceràmics de petit format.

A la T-4 (fig. 3), s'ha documentat un dipòsit isolat excavat al terreny natural, amb pavimentació d'*opus signinum* i revestiment hidràulic a les parets que presenta una cubeta circular de nete-

8. Aquestes estructures han estat localitzades en les darreres campanyes d'intervenció del 2004 i se situen al nord de la figura 3, fora dels límits de la il·lustració.

ja al fons i dos esglaons d'accés a l'interior. Per la seva orientació, aquesta estructura s'ha adscrit en aquesta fase cronològica; no obstant això, no descartem que continués en ús a inicis de la fase posterior; per tant, els estrats de rebliment i amortització es poden situar cronològicament dins de la primera meitat del segle I dC.

FASE 2 (SEGLE I DC)

Aquesta fase constitueix el tercer moment d'ocupació i el segon moment constructiu documentat amb el bastiment del gran edifici corresponent al centre de producció vitivinícola romà que coneixem. La seva factura se situa, si fa no fa, en època augustal, pels vols del canvi d'era o com a molt a inicis del segle I dC, amb una nova orientació NO-SE que perdurarà en etapes posteriors i que aglutina les diverses dependències i estructures productives que esglaonadament se situen en les quatre terrasses naturals identificades.

A la T-1 (fig. 3), trobem les estructures ja documentades el 1999, amb la presència d'una gran sala rectangular de premsatge que a efectes constructius presenta una factura unitària. D'aquesta fase es conserven un gran dipòsit o *lacus* de recollida del most a ponent i un paviment unitari d'*opus signinum* amb lleuger pendent vers el dipòsit anterior, rematat amb mitges canyes als punts de contacte amb els paraments de les parets perimetrals que presenten revestiment hidràulic i a les cantonades. Pel que fa a estructures interiors, tan sols se'n conserven un parell de petits suports quadrangulars ancorats al paviment en el cantó nord-oriental, que presenten dos encaixos rectangulars al centre, oberts pel cantó exterior. La seva funcionalitat no ens és coneguda, car aquests estan adossats a la paret oest de l'edifici i oberts vers l'interior de l'àmbit, la qual cosa, atès el funcionament de les diferents tipologies de premses d'època romana, *a priori* invalida la maniobra de premsatge per manca d'espai. D'aquest mateix moment, hem de destacar, situat a la T-1, a l'extrem NO (fig. 3), un enterrament perinatal dins d'una panxa d'àmfora. Segons la tipologia d'aquesta àmfora, Pascual 1, l'adscripció cronològica l'hem situada a finals del segle I aC o a inicis del segle I dC; i situades a llevant, trobem una sèrie d'estructures muràries que conformen uns àmbits annexos amb funcionalitat, atesos els resultats del 1999, poc clara. Sembla que l'estança més meridional, annexa a la gran sala de premsatge, es trobava pavimentada amb *opus signinum*, del qual tant sols conservem els nivells de preparació o *rudus*. Encara més cap a llevant, documentem una sèrie de murs que delimiten diferents àmbits situats a l'est. Cal destacar-ne un que faria la funció de contenció de terres entre ambdues terrasses (T1-T2) adaptant-se a la topografia natural (fig. 3). A la T-2 (fig. 3), documentem una altra sala de premsatge de dimensions més reduïdes, situada al cantó occidental de l'edifici, de la qual tan sols conservem parcialment la pavimentació d'*opus signinum* pel costat septentrional superior. Igual que l'anterior, presenta una mitja canya en els extrems de contacte amb els murs perimetrals i un dipòsit o *lacus* pel cantó de ponent, una mica més petit. Una de les peculiaritats d'aquest dipòsit és que presenta una canalització de plom de desguàs lateral en el mur oest, situada, si fa no fa, a l'extrem meridional del *lacus*. Així mateix, l'excavació dels nivells localitzats per sota de la pavimentació desapareguda de l'àmbit ha permès identificar un retall quadrangular que ha estat interpretat com l'encaix del contrapès d'una premsa orientada en sentit NO-SE (premsa

núm. 3), la qual sembla que recolzaria el fulcre del *prelum* a la paret septentrional del *torcularium*. La longitud de la biga, alçaprem o *prelum*, seria de 4,5 m aproximadament. Igualment, al cantó est de l'edifici trobem tota una sèrie d'àmbits i estructures formades per un *lacus* de dimensions desconegudes, amortitzat per les reformes posteriors, el qual presenta una cubeta circular de neteja a l'extrem meridional. Aquest dipòsit ha estat seccionat per aquest costat en els rebaixos posteriors. A l'extrem oriental de l'edifici i associada a aquest dipòsit, tenim una àrea coberta d'emmagatzematge amb *dolia defossa*, car hem localitzat tres basaments circulars de suport de pilastres per a la sustentació del sostre.

A la T-3 (fig. 3), documentem part d'un mur perpendicular a la sala de premsatge occidental, en el mateix sentit NO-SE, que divideix aquesta àrea tot formant dos àmbits. A l'àmbit situat a ponent trobem una sèrie de *dolia defossa* pertanyents a una àrea d'emmagatzematge que creix vers l'oest i que va ser arrasada durant l'etapa de reformes constructives posteriors. Quatre d'aquests *dolia* conserven gran part de l'estructura. Durant l'excavació i l'extracció, hem pogut localitzar gran part dels perfils i de les vores esbotzades a l'interior, per la qual cosa no es descarta el remuntatge total a efectes de museïtzació. A l'àmbit situat a llevant, s'ha documentat tota una sèrie d'estructures de combustió pseudocirculars, identificades com a petits forns metal·lúrgics de forja, pels quals deduïm que, en un moment donat d'aquesta fase, l'àmbit fou destinat a aquests tipus de treballs auxiliars. També s'han localitzat, en els nivells d'amortització d'aquest, alguns estris de ferro i grapes de plom per a la reparació dels *dolia*. Associada a aquesta fase o tal vegada a la precedent, cal destacar la troballa d'un fons de *dolium in situ* (fig. 3*) situat en el pati central, que presentava a l'interior una petita destrala de serpentinita polida, similar a l'anteriorment descrita de basalt. Hem interpretat aquesta associació, a títol preliminar, com una possible ofrena fundacional.

A la T-4 (fig. 3), s'ha localitzat un àmbit rectangular molt arrasat que conserva gran part de la pavimentació d'*opus signinum* i tres dels seus murs perimetrals, un dels quals presenta en alçat una petita part del revestiment hidràulic amb una mitja canya a la cantonada.

FASE 3 (SEGLES II-III DC)

Correspon a una fase de grans reformes i ampliació del centre de producció vitivinícola romà, sembla que destinades a augmentar-ne la capacitat de producció. Els àmbits de la fase anterior mantenen, en general, els volums, encara que es documenta una redistribució dels espais i de les funcionalitats, amb la creació d'alguns nous àmbits i estructures. Cronològicament, el seu inici se situa al final de l'època flàvia (darrer quart del segle I dC) amb funcionament ple durant època antonina i severa (segles II-III dC). Aquesta fase correspondria, si fa no fa, a l'adscripció cronològica del *signaculum* de plom (fig. 6). L'amortització de gran part de les estructures d'aquesta fase se situa *grosso modo* durant la primera meitat del segle IV dC.

A la T-1 (fig. 2 i 3), documentem una reforma interior de la gran sala de premsatge, la qual se subdivideix mitjançant una paret mitgera recolzada sobre el paviment de la fase anterior, en dos nous àmbits perpendiculars. Com a conseqüència d'aquesta subdivisió, es pavimenten una altra vegada les dues estances amb una nova capa d'*opus signinum* de 10 cm de potència a

l'àmbit de ponent i de 15 cm de potència a l'àmbit de llevant. Aquestes estances estan lleugerament esglaonades vers el dipòsit o *lacus* situat a ponent, el qual també es torna a pavimentar. En aquests nous espais s'ubiquen dues grans premses bessones, d'uns 8,5 m de longitud de *prelum*, situades paral·lelament amb un lleuger desnivell, una de les quals, la que hem anomenat premsa núm. 1, situada a llevant, conserva en el paviment la pedra rectangular o *forum* amb els encaixos rectangulars, *foramines*, on recolzarien els *arbores* de suport de la premsa per l'extrem superior. A la premsa núm. 2, situada al costat de l'anterior vers ponent, aquesta pedra de suport va ser arrencada com a conseqüència d'accions d'espoliació, i en el seu espai s'ha documentat un gran forat quadrangular. Una altra de les característiques comunes d'ambdues premses, a part de les grans dimensions, és la presència de les dues *arae* de premsatge circulars obrades unitàriament en la nova pavimentació d'*opus signinum* i amb una canalització perimetral de recollida del most que les delimita; aquestes es presenten connectades entre si mitjançant una canal transversal, la qual desguassa en el *lacus* de ponent (fig. 2 i 3). Pel que fa als àmbits annexos situats a llevant, s'hi documenten igualment una sèrie de reformes, amb la construcció de nous murs de compartimentació de les diverses estances. A la T-2 (fig. 2,3), documentem la construcció de dos grans encaixos rectangulars excavats al terreny natural per a encabir-hi els grans contrapesos de les dues grans premses bessones abans esmentades. Més cap a llevant, identifiquem una sèrie de reformes que modifiquen la distribució de la fase anterior. Així s'amortitza l'antic *lacus* de llevant, sobre el qual se'n construeix un altre de dimensions més grans en sentit transversal i que també presenta en el paviment una cubeta circular de neteja pel cantó oriental. Igualment, l'àmbit de premsatge situat al costat, una mica més cap a ponent, es reforma, i se'n documenten noves pavimentacions. Pel que fa a l'àrea d'emmagatzematge situada a l'est, es registra un reaprofitament d'aquest àmbit amb un nou mur de compartimentació i un augment del nivell de circulació, un metre per sobre de l'anterior. Aquest nivell es presenta acabat amb un paviment de morter de calç que enllaça amb el revestiment de morter de les parets. Totes aquestes estructures estan seccionades, en el cantó meridional, pels rebaixos efectuats en èpoques posteriors (fig. 3).

A la T-3 (fig. 3), es documenta en aquesta fase una reforma que suposa l'arrasament de les estructures anteriors (àrees d'emmagatzematge en *dolia*, àmbits annexos de treball, etc.) i l'anivellació encaminada a la construcció d'una galeria porticada en façana pel cantó meridional de l'edifici, que comunicaria totes les dependències i, alhora, les connectaria amb un gran pati central o àrea oberta, situada al sud i de dimensions considerables, que faria la funció de gran àrea d'emmagatzematge amb *dolia defossa*, probablement a cel obert. D'aquesta mena de galeria porticada es conserva: una gran pedra rectangular de suport a l'extrem occidental i un altre possible basament més a llevant, que n'aprofita un dels murs de la fase tardorepublicana com a fonamentació. En l'àrea del pati trobem tota una sèrie de fosses circulars corresponents a empremtes de fons de *dolia*, més o menys alineades i disperses en extensió, algunes de les quals es tallen i se superposen denotant una renovació dels contenidors al llarg del temps. Moltes d'aquestes empremtes es troben malmeses per les diferents rases de conreu de vinya d'èpoques posteriors que perforen sistemàticament els terrenys. Cal destacar

també en aquesta terrassa, al cantó de llevant del pati central, a tocar de l'ala est de l'edifici, els elements següents: d'una banda, la presència de tres retalls quadrangulars excavats al subsòl, els quals, atesa l'alineació, podrien correspondre als retalls de fonamentació de tres basaments de la galeria porticada abans esmentada, i d'altra banda, la localització d'un retall corresponent a una estructura rectangular de dimensions considerables, la qual tractarem en un apartat específic, car és on es va localitzar el *signaculum* de plom (fig. 6).

A la T-4 (fig. 3), tan sols documentem en aquesta fase un retall, també rectangular, situat al cantó occidental, amb una orientació NO-SE que coincideix amb la disposició de les diferents dependències de les altres ales de l'edifici. Fa de mal interpretar, car el nivell d'arrasament és molt acusat.

FASE 4 (SEGLES IV-V DC)

És en aquesta fase, possiblement des del començament del segle IV dC, en època de Constantí I, quan es comença a denotar una etapa de decadència productiva amb l'abandó progressiu, encara que no total, dels diversos àmbits, dependències i estructures de l'edifici. Tanmateix, és en aquesta fase quan es documenten les accions d'espoliació sistemàtica d'aquestes estructures a fi de recuperar-ne i/o reaprofitar-ne els materials constructius, la qual cosa implica un arrasament i una destrucció incipients. No obstant això, curiosament, també documentem un funcionament residual d'una de les grans premses, concretament de la premsa núm. 1, la qual es torna a bastir tot mantenint a la T-1 la pedra de suport superior, *forum*, i construint una nova estructura de contrapès, la qual es rodeja d'un mur d'obra i un nivell de pavimentació intern amb *opus signinum*, del qual tan sols es conserven un fragment *in situ*, a la cantonada NE de l'estructura perimetral (fig. 1, 2 i 3). A efectes interpretatius, sembla que el centre encara produeix vi, si bé amb una productivitat molt inferior a la d'etapes precedents, tal vegada per una davallada de la demanda com a conseqüència dels efectes de la crisi del segle III dC, i/o de la competència d'altres àrees productives i/o per l'envelliment de les estructures i sistemes de producció a nivell particular i/o general.

FASE 5 (SEGLES V-VII DC)

Tal com ja hem esmentat abans, la majoria d'àmbits i d'estructures de l'edifici corresponents al centre de producció vitivinícola romà semblen estar, des d'un punt de vista funcional, totalment amortitzades en el segle V dC.

No obstant això, sembla que, a partir d'aquest moment, es podria donar una darrera fase d'ocupació d'època tardana, tal vegada representada per l'estructura rectangular que s'hi construeix per sobre de les sales de premsatge de la T-1 (fig. 1). Segons les nostres intervencions, tan sols podem apuntar-ne la cronologia a partir de la utilització de material constructiu romà de coberta (*tegulae* i *imbrices*) en la construcció dels murs, però sense poder-la precisar, car aquesta estructura va ser excavada al segle passat, concretament al final de la dècada dels anys 60 i començament dels 70 per Lluís Galera, mentre que a les intervencions del 1999 i, per descomptat, a les nostres, es trobava exempta d'estratigrafia verge associada. Tanmateix, el desmuntatge no ha aportat cap material que ens en pogués determinar amb precisió l'adscripció cronològica de construcció, la qual tan sols podem intuir a partir d'una seqüència estratigràfica

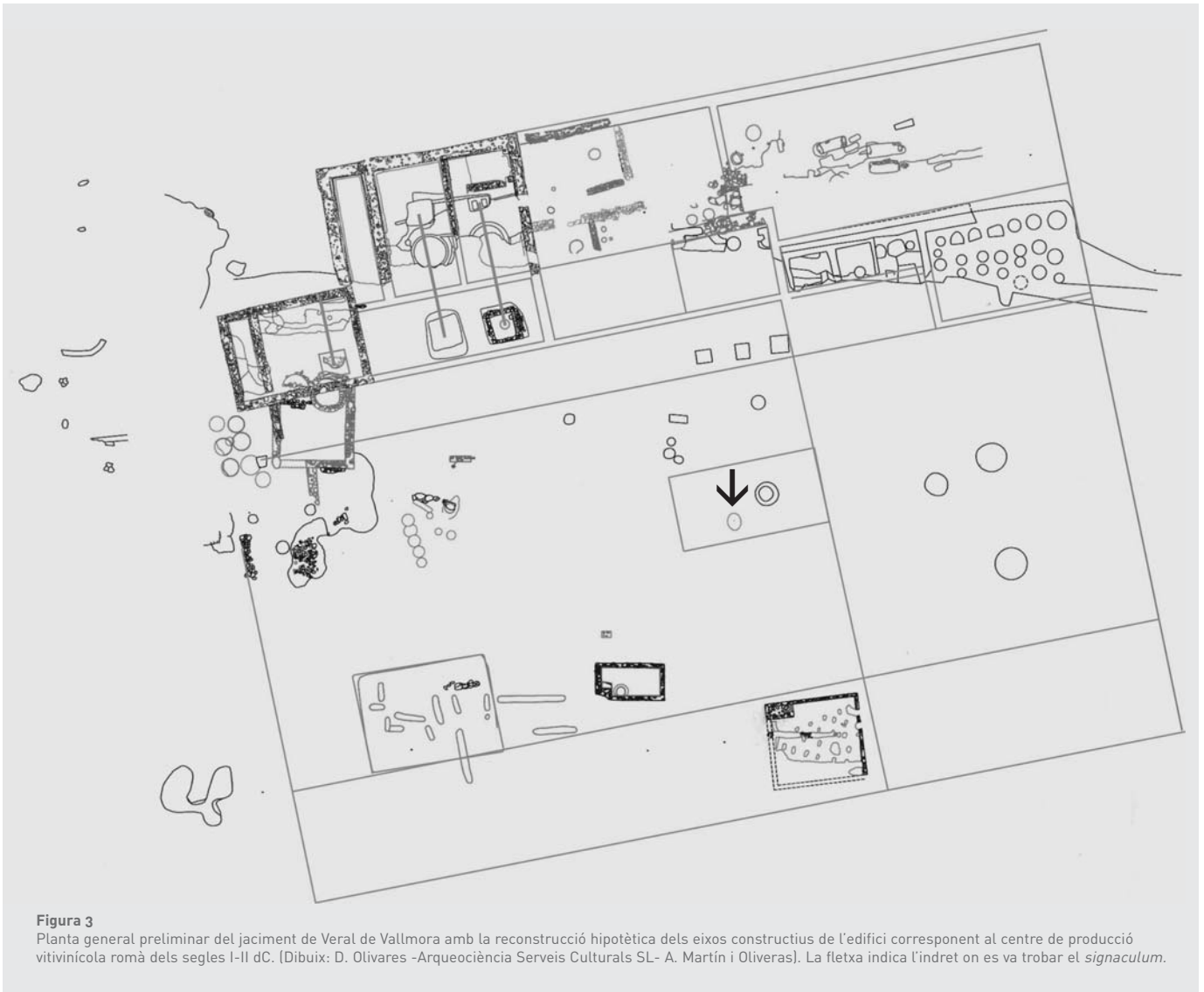

Figura 3

Planta general preliminar del jaciment de Verat de Vallmora amb la reconstrucció hipotètica dels eixos constructius de l'edifici corresponent al centre de producció vitivinícola romà dels segles I-II dC. (Dibuix: D. Olivares -Arqueociència Serveis Culturals SL- A. Martín i Oliveras). La fletxa indica l'indret on es va trobar el *signaculum*.

incompleta i en termes *post quem* de cronologia relativa, és a dir, tan imprecisa com dir que és posterior a l'amortització de les estructures del centre de producció vitivinícola romà, situada, si fa no fa, en el segle V dC. En aquest sentit, ens hem de remetre a les conclusions de Galera, que la situava cronològicament en època tardana (Prevosti, 1981: 58). Dins d'aquesta fase, també hauríem d'adscriure la localització i la documentació d'una sèrie d'enterraments d'inhumació en fossa simple, situats a l'extrem NE (fig. 3) que, atesa la seqüència estratigràfica, la tipologia de les tombes i l'orientació, podríem situar, a títol preliminar, entre els segles V-VII dC.

4. Context arqueològic de la troballa del *signaculum* de plom

Tal com ja s'ha esmentat, la peça objecte d'aquest article fou localitzada en el reblliment d'un retall corresponent a una estructura rectangular de dimensions considerables, excavadada al subsòl i situada al cantó de llevant del pati central, a tocar de l'ala est de l'edifici i atribuïble a la fases 2 i 3 de l'assentament

Figura 4

Sesterci de Trajà trobat al costat del *signaculum*. (Foto: C. Velasco).

(fig. 3). Ha estat interpretada com una possible bassa. Tot i l'incipient arrasament, l'únic nivell de reblliment i amortització ens ha donat, a banda del *signaculum*, un material molt ric pel que fa a vaixel·la de servei de taula (ceràmica vidriada romana, vidre, *sigillata* gäl·lica, hispànica, africana A, etc.), gran nombre de llànties decorades, dos amforiscs i estris d'os i bronze (agulles, espàtules, etc.), amb finalitats domèstiques i/o cosmètiques. (fig. 5). Dins de la mateixa unitat estratigràfica i situada molt a prop del segell, es va localitzar també una moneda corresponent a un sesterci de bronze, emès en època de l'emperador Trajà, amb la següent llegenda a l'anvers: IMP. CAES. NERV. TRAIANO. AVG. GER. DAC. PM. TRP. COS VI. PP. Com que correspon, doncs, al sisè consolat de Trajà, la data d'emissió se situaria entre els anys 112-114 dC (fig. 4).

5. El *signaculum* de plom: anàlisi epigràfica, prosopografia i valoració històrica

Dins del context precís i ben determinat que s'acaba d'exposar, aparegué aquesta peça excepcional que evidencia, una vegada més, els lligams entre *Barcino* i l'antic territori laietà, en concret amb la comarca del Maresme.

En efecte, els pedestals paral·lelepèdics ja ens mostraven la presència de *Lucius Licinius Secundus* a Sant Andreu de Llanerres (IRCI, 125) en un monument que li dedicava el seu amic Gaius Tròcina Onèssim.

A Torre Llauder (Mataró) (IRCI, 103), coneixem el cavaller, *barcinonensis immunis*, C. *Marius Aemilianus*, originari de Caesaraugusta, la Saragossa romana, segons fa suposar la seva adscripció a la tribu *Aniensis*, el qual també és homenatjat a *Barcino* (IRC IV, 43).

Figura 5

Diversos materials associats al nivell de reblliment de l'estructura rectangular on es va localitzar el *signaculum* de plom: amforisc, llàntia amb la representació del déu Helios, agulles i espàtules d'os. (Foto: C. Velasco).

D'altra banda, podem esmentar la presència dels *Herennii* a *Barcino*, especialment C. Herenni Optat, amic al seu torn de Luci Licini Segon (IRC IV, 97); sense entrar en la qüestió del centre de producció de les teules amb la marca *L(ucius)*. *HER(ennius)*. *OPT(atus)* (IRC V, 175, 179, 187), volem deixar constància de la gran difusió d'aquestes produccions a tot el nord-est hispànic, i també al Maresme, i la presència de membres de la gens *Herennia* a *Barcino*, en relació amb el *cognomen Optatus* (IRC IV, 52, 61, 97). A més, cal tenir en compte que tots els lliberts influents de la *Barcino* de la primera meitat del segle II dC estaven relacionats entre ells i devien formar una mena de *lobby* d'influència molt notable dins de la vida ciutadana, amb el reforç important de la presència tan reiterada de Luci Licini Segon, representant del seu poderós patró Luci Licini Sura fins a la seva mort, immediatament posterior al seu tercer consolat del 107 dC (IRC IV, 163-188).

Per acabar de completar el panorama, un sarcòfag encastat al campanar de la catedral de Gènova ens fa saber que hi era enterat Gaius Tròcina Honèssim, amic incomparable de Luci Pedani Ursus (Mayer, Rodà, 1985: 195-196).

Comprovem, doncs, amb força evidències, que Acilis, Herennis, Licinis, Pedanis, Tròcines... tots eren interrelacionats. És dins d'aquest context de lligams i relacions personals entre els personatges de *Barcino* i de l'antic territori laietà al primer terç del segle II dC, que cal ubicar la nova troballa que descrivim a continuació. Es tracta d'un segell rectangular (*signaculum*) de plom, ben conservat, amb el camp epigràfic emmarcat per un filet, amb les lletres en relleu disposades en dues línies que es llegeixen de dreta a esquerra. La part posterior és llisa, sense presència d'anell.

Figura 6
Signaculum de plom amb inscripció trobat al jaciment de Veral de Vallmora (Teià-El Maresme).
[Foto: A. Martín i Oliveras]

Mides: 3,5 x 6,6 x 1,2 cm
Camp epigràfic: 2,4 x 6,2 cm

Gruix del filet: 0,2 cm
Alçada de les lletres: 0,9; 1 cm
Pes: 170 gr.
EPICTETI L(uci) P(edani)
CLEMENTIS

D'Epictet (esclau) de Luci Pedani Clement.

Bibliografia: *Butlletí Municipal Teià*, 2004.

Lletres capitals quadrades; *P* tancades; *M* i *N* de traços inicial i final verticals, o quasi; *E* de barres horitzontals iguals.

És molt més normal que aquesta mena de segells, o similars, siguin de bronze (Castellano, Gimeno, Stylow, 1999; *CIL* III, 84, 1636, 1640, 3218, 6020). Dins de la mateixa comarca del Maresme, el paral·lel més semblant és el jaciment arqueològic de Cal Ros de les Cabres del Masnou (*IRCV*, 211). Hi ha també, però, alguns exemples més aïllats de segells de plom (*CIL* III, 6013).

Tenint en compte que els segells de bronze servien per gravar damunt una matèria tova, encara és més probable aquest ús en un de plom. En el cas que estem analitzant, i ateses les característiques del jaciment de Vallmora, el més lògic seria pensar que aquest *signaculum* fos destinat a marcar *dolia* abans de la cocció, sense excloure, però, la cera o el guix com a suport. Hem de confessar, tanmateix, que no tenim cap fragment de *dolium* segellat amb aquesta inscripció, si bé és cert que bona part de les parets i de la part superior dels contenidors s'ha perdut.

Ens ocuparem ara dels personatges en qüestió. Epictet el trobem a Teià quan encara era esclau i l'home de confiança del seu amo per gestionar la producció vitivinícola de Vallmora. L'epigrafia de *Barcino* (*IRC* IV, 106) ens el documenta després d'haver aconseguit la llibertat i la promoció personal com a sevir augustal (fig. 7). Repassem-ne la història.

El document epigràfic barceloní d'Epictet, l'únic que teníem fins ara, era un pedestal trobat el 1888 (juntament amb l'*IRC* IV, 95), al carrer de la Llibreteria de Barcelona i que actualment es conserva al Museu d'Arqueologia de Catalunya (Barcelona) (núm. inventari 9530) (fig. 7), el qual, molt probablement erigit en un lloc públic de *Barcino*, li havia dedicat la seva dona, *Acilia Arethusa*.

Malgrat les llacunes, el text es pot traduir així: «Per a Luci Pedani Epictet, llibert de Luci (?), sevir augustal. Acília Aretusa, al seu òptim marit. En el lloc concedit per decret dels decurions».

Tal com ja s'ha assenyalat, la *gens Pedania* és ben característica de *Barcino* (*IRC* IV, 103-105; Rodà, 1975). Marit i muller pertanyien a l'ambient dels lliberts, amb *cognomina* de tipus grecs com en molts casos, si bé tant *Epictetus* com *Arethusa* són excepcionals a la península ibèrica.

Un altre pedestal barceloní esmenta també *Acilia Arethusa*. Es tracta d'*IRC* IV, 123, que li és dedicat. Diu el següent: «Per a Acília Aretusa, la seva mare, Pedani Clement, el seu fill, i Clement Minicià, el seu nét. En el lloc concedit per decret dels decurions». D'aquesta manera, ja l'epigrafia barcelonina ens feia ben palesa la relació familiar dels *Pedanii Clementes* i d'*Acilia Arethusa*, en una cronologia que ja ubicàvem dins de la primera meitat del segle II dC, i més concretament, en època de l'emperador Trajà (*IRC* IV, 191), cronologia que sembla confirmar-se amb la troballa al jaciment de Vallmora del sesterci de Trajà associat al *signaculum* de plom (fig. 4).

Tal com ja s'ha esmentat, hi ha força homònims a l'epigrafia barcelonina, en total cinc més (*IRC* IV, 69, 105, 107-108, 114 (?), 123, i p. 104); d'altra banda, coneixem *Pedanii* de *cognomina* derivats de *Clemens*, com la *Clementiane* d'*IRC* IV, 69, o el *Clementinus* d'*IRC* IV, 105. De tots, l'únic ciutadà i magistrat municipal fou *Lucius Pedanius Clemens Senior* (*IRC* IV, 69), l'adscripció del qual a la tribu Palatina, tal com ja s'ha esmentat, ens fa suposar que dins de la família la tradició d'homes lliures era recent.

Dins dels nascuts esclaus, després alliberats i promocionats al càrrec de sevir augustal, el més antic seria *Lucius Pedanius Euphron*, *cognomen* grec aquest darrer, que troba traducció llatina en *Clemens*. Eufró devia haver viscut durant la segona meitat del segle I dC, en les darreries de l'època júlia-clàudia i durant l'època flàvia, proper cronològicament al personatge que dóna origen a la nissaga barcelonina, *Lucius Pedanius Secundus Iulius Persicus* (*IRC* IV, 37), relacionat possiblement amb medis senatorials.

A la primera meitat del segle II dC, el monument originari aixecat a Eufró era ja malmès, per la qual cosa un *Lucius Pedanius Clemens* s'encarregà de refer-lo amb la corresponent autorització dels decurions (*IRC* IV, 107-108).

Podia ser aquest Pedani Clement el patró de l'Epictet que ens explicita el segell de Teià? Probablement, però cal dir que és difícil d'identificar qui és qui dins dels nombrosos *Pedanii Clementes* lliberts i sevirs augustals.

Del que no hi ha dubte és que aquesta branca dels *Pedanii* explotava els recursos vitivinícoles de Vallmora, un dels rars jaciments dels quals coneixem qui s'en feia càrrec: Epictet, quan encara era esclau i actuava en nom del seu amo, Luci Pedani Clement. Aquest aconseguí la llibertat, es promocionà i entrà a formar part ja de la *gens Pedania*; es casà amb una també lliberta, en aquest cas de la *gens Acilia*, i el seu fill duqué el *cognomen* de *Clemens*, és a dir, es deia de la mateixa manera que l'antic amo d'Epictet.

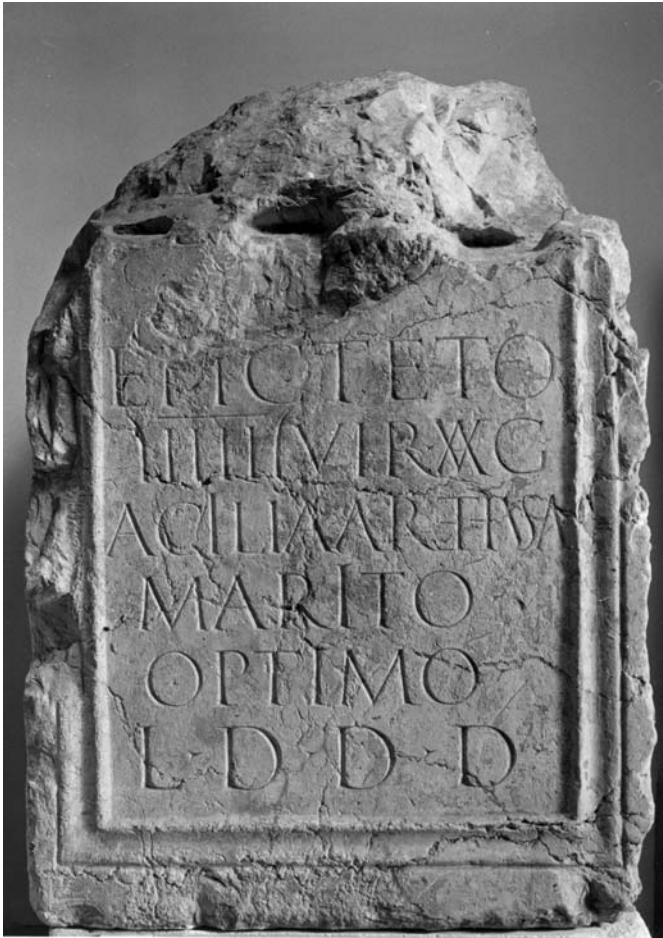

Figura 7
Pedestal corresponent a IRC, IV, 106. [Foto: O. Clavell-MACB]

Així doncs, aquest *signaculum* de plom ens aporta unes informacions molt valuoses, no sols sobre la propietat de la *cella vinaria* i probablement del *fundus*, sinó també sobre les relacions entre amos i esclaus, les possibilitats reals i ràpides de promoció personal dins de la societat romana provincial dels segles I i II dC, i també ens perfila l'àmbit d'influència territorial de la colònia de *Barcino* amb interessos econòmics agrícoles i vitivinícoles a la Laietània, i en aquest cas concret en l'àrea del Maresme, fins a l'antiguitat tardana.

BIBLIOGRAFIA

- ADAM, J.P. 1996. *La construcción romana, materiales y técnicas* (traducció de l'edició francesa). León.
- ALMAGRO, M.; COROMINAS, J.; SERRA RÀFOLS, J. de C. 1945. *Carta arqueològica de España*. Barcelona, pàg. 89. CSIC, Madrid.
- AQUILUÉ, X. et alii. 1984. *El fòrum romà d'Empúries*. Barcelona.
- BALIL, A. 1976. *Nueva historia de España en sus textos. Prehistoria y Edad Antigua*, pàg. 171-186, 237-272. Santiago de Compostela.
- BLÁZQUEZ, J.M. et alii. 1988. "Hispania Romana". *Historia de España anti-gua. Tomo II*. Madrid.
- BLÁZQUEZ, J.M. 1996. *España romana*. Madrid.
- BRUN, J.P. 1986. *L'oléiculture antique en Provence. Les huileries du département du Var*. CNRS, París.
- Butlletí Municipal Teià*, núm. 91, juny-agost 2004, pàg. 3.
- CASAS, J. 1989. *L'Olivet d'en Pujol i Els Tolegassos*. "Dos establiments agrícoles d'època romana a Vilademat [campanyes de 1982 a 1988]". *Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona. Sèrie Monogràfica 10*. Girona.
- CASAS, J.; CASTANYER, P.; NOLLA, J.M.; TREMOLEDA, J. 1995. "El món rural d'època romana a Catalunya. [L'exemple del nord-est]". *Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona. Sèrie Monogràfica 15*. Girona.
- CASTANYER, P.; TREMOLEDA, J. 1999. *La vil·la romana de Vilauba. Un exemple d'ocupació i explotació romana del territori a la comarca del Pla de l'Estany*. Girona.
- CASTELLANO, A.; GIMENO, H.; STYLOW, A.U. 1999. "Signacula. Sellos romanos en bronce del Museo Arqueológico Nacional". *Boletín del Museo Arqueológico Nacional XVII*, 1-2, pàg. 59-95.
- CELA, X.; GARCÍA, J.; MARTÍN i MENÉNDEZ, A. 2001. "Nuevas aportaciones sobre la romanización en el territorio de Iluro (Hispania Tarraconensis)". *Empúries*, 52, pàg. 29-54.
- CERDÀ, J.A. et alii. 1994. "Iluro, oppidum civium romanorum: estado de la cuestión", *Actes del XIV Congrés Internacional d'Arqueologia Clàssica. La ciutat en el món romà*, vol. 2, pàg. 97-99. Tarragona.
- CIL III = Corpus Inscriptionum Latinarum. Inscriptiones Asiae, provinciarum Europae Graecarum, Illyrici Latinae*.
- COLLS, D. 1986. *Les amphores léétaniennes de l'èpave Cap Bear III, Hommage à Robert Etienne*, pàg. 201-213. París.
- COMAS, M. 1985. *Baetulo, les àmfors*. Badalona.
- COMAS, M. MARTÍN i MENÉNDEZ, A.; MATAMOROS, D.; MIRÓ, J., 1998. *Un tipus d'àmfora Dressel 1 de producció laietana. De les estructures indígenes a l'organització provincial romana de la Hispania Citerior*, pàg. 149-161. Barcelona.
- DD.AA., 1987. *Inventari del patrimoni arqueològic de Catalunya*, pàg. 23-24. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Barcelona.
- DD.AA., 1990. "Archéologie de la vigne et du vin". *Caesarodunum Tome XXIV*. París.
- DD.AA., 1992. *Roma a Catalunya*. Institut Català d'Estudis Mediterranis, Generalitat de Catalunya, Barcelona.
- ÉTIENNE, R.; MAYET, F. 2000. *Le vin hispanique*. París.

- FAUQUET J. 1999. *Informe de les intervencions arqueològiques dutes a terme al jaciment de Veral de Vallmora, (Vinya del Sr. Mas). Campanya de sondeigs. Campanya de delimitació. Campanya d'excavació, maig-juny de 1999*. Dipositat al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Inèdit.
- GARCÍA Y BELLIDO, A. 1953. *La Península Ibérica en los comienzos de su Historia*. CSIC, Madrid.
- GARCIA, J.; MARTÍN i MENÉNDEZ, A. 2002. "La romanización en el territorio de los Layetanos y la fundación de la ciudad romana de Iluro (Hispania Tarraconensis)", *Valencia y las primeras ciudades romanas de Hispania*, pàg. 195-204. València.
- GÓMEZ, J.M.; PÉREZ, J.M.; REVILLA, V. 1994. "La siderurgia al Maresme en época romana: una síntesis preliminar". *Laietània*, 9, pàg. 233-250. Mataró.
- GINOUVÈS, R. 1992. *Dictionnaire méthodique de l'architecture grecque et romaine*, vol II. Roma.
- GUITART, J. 1970. "Excavación en la zona sudeste de la villa romana de Sentromà (Tiana)", *Pyrenae*, VI, pàg. 111-165. Barcelona.
- GUITART, J. 1976. *Baetulo. Topografía arqueológica, urbanismo e historia*. Badalona.
- IRC I. 1984. *Inscriptions romaines de Catalogne I. Barcelone (sauf Barcino)*. París.
- IRC IV. 1997. *Inscriptions romaines de Catalogne IV. Barcino*. París.
- IRC V. 2002. *Inscriptions romaines de Catalogne V. Suppléments aux volumes I-IV et instrumentum inscriptum*. París.
- JÀRREGA, R. 1998. "Noves dades d'epigrafia amfòrica: un àmfora itàlica de la forma Dressel 1 procedent del poblat ibèric de Burriac (Cabrera de Mar-Maresme)", *Primeres Jornades d'Arqueologia de Cabrera de Mar i del Maresme 1996*. *Iluro*, 1, pàg. 51-57. Cabrera de Mar.
- MARTÍN i MENÉNDEZ, A. 2002. "El conjunt arqueològic de Ca l'Arnau: un assentament republicà (Cabrera de Mar, el Maresme)", *Tribuna d'Arqueologia 1998-99*, pàg. 211-228. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Barcelona.
- MARTÍN i OLIVERAS, A. 2000. *Estudi de dinamització dels jaciments arqueològics de Cal Arnau i Cal Mateu, (Cabrera de Mar- El Maresme)*. Projecte Final del Curs de Postgrau: Patrimoni Arqueològic i Recursos Culturals: avaluació i gestió, de la Universitat Oberta de Catalunya. Barcelona. Inèdit.
- MARTÍN i OLIVERAS A. 2004. "Intervenció arqueològica al jaciment de La Peirota 2000, (Cabrera de Mar-Maresme)". *Actes de les Jornades d'Arqueologia 2001. Intervencions arqueològiques i paleontològiques a les comarques de Barcelona (1996-2001)*. Ed. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura / Ajuntament de la Garriga. La Garriga -Vallès Oriental- (Barcelona).
- MARTÍN i OLIVERAS, A. 2003. *CELLA VINARIA* Pla Director 2003-2007 (Avantprojecte Bàsic i Resum Executiu). Teià. Inèdit.
- MARTÍN i OLIVERAS A. 2004. *Informe de les intervencions arqueològiques preventives 2003-2004 a les parcel·les E-1 i E-2 del jaciment arqueològic de Veral de Vallmora*. Dipositat al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Barcelona. Inèdit.
- MARTÍN i OLIVERAS, A. 2004. *CELLA VINARIA* Pla Director 2003-2007 (Projecte Bàsic i Executiu). Teià. Inèdit.
- MARTÍN i OLIVERAS, A.; VELASCO, C.; ARCOS, R. 2004. *Informe de les intervencions arqueològiques preventives al jaciment arqueològic de Veral de Vallmora: prospecció, delimitació i excavació. Sectors: nord, est i sud. (maig-setembre de 2004)*. Dipositat al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Teià. Inèdit.
- MAYER, M.; RODÀ, I. 1985. "Contactos entre la Liguria y el litoral norte de la Tarraconense a través de la epigrafía". *Acti del Congresso I Liguri dall'Arno all'Ebro, Rivista di Studi Liguri XLIX* (1983), pàg. 190-201. Bordighera.
- MIRÓ, J. 1988. "La producción de ánforas romanas en Catalunya. Un estudio sobre el comercio del vino en Cataluña (siglos I a.C.- I d.C.)". *BAR International series 473*. Oxford.
- OLESTI, O. 1995. *El territori del Maresme en època republicana, (s. III-I aC)*. Mataró.
- PREVOSTI, M. 1981. *Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Iluro*, 2 vol., pàg. 47-58. Mataró.
- PREVOSTI, M. 1991. "The establishment of the villa system in the Maresme (Catalonia) and its development in the roman period". *Archaeological Monographs of the British School at Rome*, 2. Londres.
- PREVOSTI, M. et alii. 1995. *Autopistes i Arqueologia. Memòria de les excavacions en la prolongació de l'autopista A-19*. Barcelona.
- PUJOL, J.; GARCIA, J. 1994. "El poblament ibèric dispers al Maresme central: l'exemple de Can Badà, (Mataró), i el procés de romanització des de l'inici de la colonització agrícola fins al naixement d'Iluro", *Laietània*, 9, pàg. 235-250. Mataró.
- REVILLA, V., et alii. 1997. "Notes sobre la siderurgia romana a Catalunya", *Cota Zero*, 13, pàg. 85-92. Vic.
- REVILLA, V. 1995. "Producción cerámica, viticultura y propiedad rural en Hispania Tarraconensis (siglos I aC - III dC.)". *Cuadernos de Arqueología*, 8. Barcelona.
- RIBAS, M. 1952. "El poblament d'Iluro". IEC, *Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica*, XII, Barcelona.
- RIBAS, M. 1988. *Els orígens de Mataró*. Premi Iluro 1964. 2a edició. Mataró.
- RODÀ, I. 1975. "La gens Pedania barcelonesa". *Hispania Antiqua*, V, pàg. 223-268.
- S.A.M.M. 1977. *Carta dels vestigis arqueològics del terme municipal de Mataró*. Museu Municipal de Mataró, Mataró.
- SANMARTÍ, J. 1986. *La Laietània Ibèrica. Estudi d'arqueologia i Història*. Universitat de Barcelona, Barcelona.
- SERRA RÀFOLS, J. de C. 1928. *Forma Conventus Tarraconensis I: Baetulo - Blanda*, IEC, pàg. 53 i 54. Barcelona.
- SYME, R. 1967. *Tacitus*, 3ª ed., vol. II, pàg. 480, 591 n. 9, pàg. 785, 796 n.15. Oxford.
- TCHERNIA, A. 1986. *Le vin de l'Italie romaine*. Roma.
- TCHERNIA, A.; BRUN, J.P. 1999. *Le vin romain antique*. Grenoble.
- VELASCO, C.; ARCOS, R. 2004. *Informe tècnic i científic de la intervenció arqueològica preventiva duta a terme al jaciment de Veral de Vallmora (Vinya del Sr. Mas), (Teià-El Maresme) Fase 7: prospecció, delimitació i excavació. Sector oest. Parcel·les: 38 i 45 a la 51 (juliol-agost 2004)*. Dipositat al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Teià. Inèdit.